

Из „Заговорът срещу Ленин. Историята на една непозната война“, Барнс Кар

РИСКОВАНА МИСИЯ

След разгрома на заговора срещу Ленин в Москва и осъждането на Ксенофонт Каламатиано Съединените щати нямат намерение да прекратят шпионската си дейност в Русия. Архивите на военното разузнаване във Вашингтон показват, че Маргерит Харисън е била изпратена в Москва като шпионин на американската армия много преди Каламатиано да бъде осъден на смърт. Това я прави още една важна фигура в тайната война на Америка срещу Съветска Русия. Но мисията на Харисън, подобно на други американски операции в Москва, е обречена и тя се озовава в затвора заедно с Каламатиано, в очакване на изпълнението на собствената си смъртна присъда.

Маргерит Елтън Бейкър Харисън вероятно е първата жена шпионин на Америка в Съветска Русия, която не е агент на Държавния департамент. Произхожда от богата стара южняшка фамилия в Балтимор. Семейство Бейкър притежават голяма компания за презокеански плавания и доставят хуманитарна помощ в Русия по време на глада от 1881–1892 г., отнел живота на половин милион души. Маргерит израства от двете страни на Атлантическия океан и в ранна възраст научава френски, немски, италиански и испански.

Посещава частно училище в Мериленд и израства в свят на лова на лисици, ментови джулепи и котилйони. Майка ѝ искала да я ожени за изтъкнат английски дипломат, но Маргерит размисля и се омъжва за Томас Харисън, „най-красивото момче в Балтимор“. Той умира четиринайсет години по-късно и я оставя вдовица с малък син.

В автобиографията си Маргерит Харисън описва себе си като привлекателна, но не красива жена. Езиците са единствената ѝ истинска дарба в живота, пише тя. Те и независимият ѝ дух. Маргерит не членува в никакви политически групи. „Женското суфражистко движение не ме трогваше“ – признава тя. Убедена е, че жените трябва да имат право да гласуват, но „не е готова да си мръдне пръста“, за да помогне на движението. Сигурна е, че Конгресът рано или късно ще се заеме с въпроса за гласуването.

Тревожността е друга черта на Харисън. Тя е завладяна от патриотичен дух, след като Америка влиза във войната през 1917 г., и се оглежда за някаква кауза, на която да посвети емоционалната си енергия. Един семеен приятел ѝ урежда интервю за „Балтимор Сън“. От самото си влизане в редакцията за вътрешни новини тя се влюбва в мястото. Репортери говорят по телефони и диктуват репортажи, редактори крещат да получат по-бързо копие и въздухът е наситен с „вдъхновяващото“ ухане на хартия, мастило и тютюнев дим.

Времето е добро за жена да се заеме с журналистика. Милиони мъже са мобилизирани на фронта и на тяхно място редакциите наемат жени. Харисън работи като помощник-редактор на светската хроника, а после като музикален, театрален и филмов критик. Плащат ѝ по 30 долара на седмица (днешни 646 долара).

Но писането не ѝ стига. Тя иска приключения. През август 1918 г. неин близък ѝ урежда среща с бригаден генерал Марлбъро Чърчил. Срещат се във фойето на един хотел в Балтимор.

Войната почти е свършила и Харисън предлага да отиде в Германия като кореспондент и да държи под око армията. Като дете тя е пътувала до Германия и владее немски. Чърчил се съгласява. Той е убеден, че „съдбата на Америка е да играе водеща роля в световните дела“. Харисън „искрено се съгласи“.

Чърчил иска да организира постоянна военна разузнавателна мрежа в Германия и след срещата пише в досието на Маргерит, че тя изглежда „много компетентен човек“ за шпионска работа. След проверка на биографията ѝ е наета на 30 септември 1918 г. Като шпионин Харисън получава заплата на армейски капитан, 38 долара на седмица – само 8 долара повече, отколкото ѝ плаща „Сън“. Тогава е на 39 години.

Първата ѝ спирка е Франция. „Сън“ ѝ дава кутии с филми, които да носи със себе си. Това е прикритието ѝ – да прожектира филми на американските войници. Освен това ѝ дават журналистическа карта от „Сън“. Харисън оставя сина си Томи на грижите на вярната им готвачка Ребека.

По това време не е необичайно за американска жена да стане военен кореспондент. Пеги Хъл от „Ел Пасо Морнинг таймс“ вече е в Европа. Там са и Мери Бойл О'Райли от „Нюспейпър ентърпрайз асоциейшън“, Алис Роу от „Юнайтид прес“, Мери Робъртс Райнхарт и Кора Мей Харис от „Сагърдей ивнинг поуост“, Беси Бийти от „Сан Франциско Бюлетин“, Мери Хект от „Чикаго Дейли нюз“, Рита Чайлд Дор от „Ню Йорк Ивнинг мейл“, г-жа Харисън Котън от „Асошиейтед прес“, Инес Милхоланд, Маргарет Фулър и Мадлин З. Доти за „Ню Йорк Трибюн“. По-късно Мери Робъртс Райнхарт започва да пише романи; Мери Хект е омъжена за Бен Хект, който става най-добре платеният сценарист в Холивуд.

След подписването на примирието през ноември 1918 г. Чърчил изпраща Харисън в окупирана Германия. Тя пристига там в началото на 1919 г. Стои до късно, за да пише доклади в стаята си в хотел „Адлон“, и оставя запечатани документи на рецепцията за своя контролиращ офицер, полковник Бувиер от Американското военно разузнаване, който минава да ги вземе по-късно през деня. Маргерит събира информация по различни теми, включително Робърт Майнър, американски радикален журналист в Европа, свързан с Ленин, Троцки, Том Муни и анархистката Ема Голдман.

След подписването на Версайския договор на 28 юни 1919 г., първия от петте договора за приключване на Първата световна война, Харисън се връща в Балтимор като художествен критик за „Сън“, но отново започва да се отегчава и пак отива при генерал Чърчил. Този път му казва, че иска да отиде в Русия. Сега се смята за социалистка и иска да види съветската система отблизо.

Чърчил се съгласява. Той е разочарован от нерешителността на президента Уилсън по отношение на Русия и разбира, че с мисията си в Москва Харисън ще бъде „в голяма услуга“ на Вашингтон, като събира информация, която би могла да доведе до „определена политика към болшевиките“. Но Маргерит никога не е била в Русия и не знае руски.

Чърчил я предупреждава, че ще бъде рискована мисия.

Харисън влиза в Съветския съюз през ничията земя край Борисов, Полша, в обилен снеговалеж. Носи журналистически карти, но при пристигането си в Москва е арестувана от нисък, мургав, нервен на вид мъж с куфарче – някой си Розенберг от Комисариата на външните работи. Той ѝ позволява да остане в Москва, но я предупреждава, че докладите ѝ ще бъдат цензурирани от комисариата и от ЧК, която вече се нарича ГПУ – Държавно (государственное – от руски) политическо управление.

За известно време работата на Маргерит като кореспондент върви гладко. Скоро обаче е арестувана от ГПУ и всичките ѝ ценности са иззети, включително 1,5 милиона червени рубли. Завеждат я на „Лубянка“ и е разпитана от Соломон Григориевич Могилевски, служител на ГПУ, който се занимава с важни случаи на шпионаж и контрареволуция. Тя го описва като учтив мъж със смугло лице, като „черна пума“.

„Напълно сме наясно с естеството на вашата мисия в Русия“ – заявява Могилевски. Обвинява я в шпионаж в полза на Америка в Германия и Русия. В по-късен доклад на американската армия се цитират неназовани съветски функционери, които твърдели, че разполагат с препис „дума по дума“ от разговор, който Харисън е водила по-рано във Вашингтон с полковниците Грант и Айхелбергер. Това показва, че Съветите са имали агент във военното разузнаване или поне съмишленик комунист.

Могилевски ѝ дава чай и цигари и ѝ предлага сделка. Ако даде информация за чуждестранни гости, Харисън няма да бъде разстреляна като шпионин. Може да продължи да работи като кореспондент, като сътрудничи на ГПУ. Маргерит обмисля предложението. Тя разполага с много нова информация за военното разузнаване. Трябва да го направи. „Приемам предложението ви“ – отговаря на Могилевски. На другия ден я освобождават.

В автобиографията си Харисън пише, че давала на Могилевски само „частична или подвеждаща“ информация, докато събирала истински сведения за американското разузнаване. Като му сервира „безобидни клюки“, тя му замайва главата с новини за въображаема социалистическа революция, която уж назрявала в Америка. Могилевски не бил лош човек, смята тя – просто бил бюрократ.

Маргерит продължава да го баламосва с информационни трохи, а тайно изпраща разузнавателните си доклади до американските военни аташета в Рига и Берлин с куриери и вестникарски кореспонденти.

Могилевски най-сетне осъзнава, че Харисън го маме. Предупреждава я да изпълнява поетите задължения. Тя не го прави. Освен това я обвиняват, че е измъквала информация от американската писателка Луиз Брайънт, която е съветска агентка и явно именно тя е издала Маргерит. Харисън е арестувана отново и хвърлена в Новинския женски затвор край Москва. После я пращат в Бутирка при Каламатиано. В килията Маргерит се разболява и за малко не умира. Друга затворничка тайно ѝ донася лекарство.

По-късно Харисън е обвинена от бостънеца Гроувър Шохолм, че станала „агент“ на съветските тайни служби, докато е била в Москва, и била „предала съучастниците си на съветските власти“.

Шохолм е отказал да служи на фронта във войната поради политически убеждения и е осъден да работи в селското стопанство. След войната заминава за Москва и работи в съветското министерство на външните работи, където коригира радиотелеграми. По-рано Харисън е заявила на генерал Чърчил, че иска да изучава съветската система, но Шохолм не представя никакви доказателства за нейни контакти с тайната полиция.

В писмо до Самюел Харпър Каламатиано пише, че Харисън „отиде в Русия с определена цел – да събере материал за писане – нямаше никакви скрупули за това, правеше всичко, за да извлече полза, седеше на перона с комунистите, пътува с влака на Троцки и мисля, че би сторила всичко друго... тя показва забележителни способности и ако имах нейната целеустременост, бих сторил същото“.